

široj publici, svakom domu. Osim toga postoji zasigurno i velik znanstveni, ali i društveni, interes za ovim djelom, a za što postoji i više vrlo važnih razloga, što je već na početku naveo i sam autor: "Pisanje ove knjige nije izraz čežnje za 'starim dobrim vremenima' (u kojima je vladalo siromaštvo, bijeda, civilizacijska zaostalost)." Nije ovo ni kazivanje u stilu: "Uzeo djeda unuka u krilo, pa mu priča što je nekad bilo". Jednostavno, ovo je osvrt na dio prošlosti u životu stanovništva Hercegovine. Rijetki su još oni koji su zainteresirani za pjesme gange, a posebice za pjevanje gange. Mlađim generacijama u Hercegovini ganga je dio folklor, odraz zaostalosti sredine iz koje i sami potječu.

Međutim, ovo djelo otkida od zaborava pjesmom iskazan način življenja u jednoj sredini (u zapadnoj Hercegovini), koju život – ni svakodnevni prirodni, a ni onaj društveni i politički (svejedno o kojem se tipu političkoga režima radilo) – nije nikada "mazio". Zbog prirodnoga instinkta za održanjem, za jednostavnim egzistencijalnim preživljavanjem i opstankom na škrotoj kamenitoj zemlji, ljudi u Hercegovini koristili su se raznim oblicima stjecanja životnih dobara. Da bi iskazali vrijednost tih sredstava za preživljavanje i vrijednosti svakodnevnoga života, ljubavi i čežnje za vlastitim domom i obitelji, stvarali su i pjevali pjesmu – gangu. Ona je zrcalila život hercegovačkoga krša. Zbog nedostatka relevantnih socioloških empirijskih istraživanja, ove pjesme, skupljene na jednom mjestu, uz znalačka Cvitkovićeva objašnjenja konteksta u kojem su nastajale i u kojem su ih ljudi ovoga kraja pjevali, ovo će djelo biti od velike važnosti za stjecanje vjerne slike o životu u jednom kraju u jednom ne tako kratkom vremenu.

Ivan Markešić

<https://doi.org/10.5559/di.27.3.10>

Zoran Lutovac (Ur.) POPULIZAM

Institut društvenih nauka, Beograd, 2017.,
194 str.

Zbornik radova *Populizam* koji predstavljamo javnosti proizašao je iz okrugloga stola pod nazivom "Populizam – uzroci i posljedice", na kojem su predstavljeni rezultati znanstvenog istraživanja "Građani Srbije i populizam". Zbornik u koji je uvršteno 12 znanstvenih radova ima 194 stranice, uredio ga je Zoran Lutovac, voditelj Centra za politikološka istraživanja i javno mnjenje Instituta društvenih nauka iz Beograda, a posvećen je obilježavanju 60. obljetnice osnivanja navedenog instituta. Prvi rad koji nosi naslov "Definisanje populizma: problemi i izazovi" napisala je Irena Ristić. U njemu autorica donosi pregled najrelevantnijih definicija populizma renomiranih autora, kao što su primjerice Cas Mudde, Rovira Cristobal Kaltwasser, Jan-Werner Müller, nakon čega razmatra njegove odlike koje proizlaze iz navedenih definicija i koje pokazuju što je zapravo populizam, a što nije. Osim toga, autorica u radu donosi osvrt na objašnjenja i uzroke jačanja populizma u zadnja dva desetljeća u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama. Goran Ilić i Nikola LJ. Ilijevski autori su jedinog rada napisanog na engleskome jeziku naslovljenog "Populist liberalism: a synthesis of classical liberalism and populism", koji predstavlja ideologijsku shemu kako bi se pronašla glavna točka privlačnosti između klasičnoga liberalizma i populizma. U njemu autori pokušavaju odgovoriti na sedam postavljenih pitanja. To su pitanja što je politička ideologija, što je politička strategija, što je odnos između ideologije i strategije, što je populizam kao ideologija i strategija, što je klasični liberalizam kao ideologija i strategija, što su slabosti klasične liberalne socijalne strategije i, u konačnici, što je populistički

liberalizam. Čedomir Čupić i Milica Joković autori su rada "Populizam i ogoljeli pragmatizam", u kojemu prikazuju pojavu, razvoj, ideologiju i tipologiju populizma. Posebnu pozornost posvećuju autoritarnom populizmu te položaju karizmatškog vođe, što je jedno od središnjih obilježja populizma. Zatim slijedi rad urednika zbornika Zorana Lutovca pod naslovom "Populizam i demokratija u Srbiji", u kojemu na temelju istraživanja javnoga mišljenja iz 2017. na uzorku od 1500 ispitanika na primjeru Srbije prikazuje kakav je odnos političkih elita prema demokraciji, demokratskim institucijama i procedurama te kakav je odnos građana prema političkim elitama, demokraciji i institucijama. Rezultati istraživanja tako su, primjerice, pokazali da građani Srbije tradicionalno najviše povjerenja imaju u vojsku, dok je povjerenje u političke stranke, parlament, medije ili sindikate na niskim granama, pri čemu treba naglasiti da su upravo političke stranke vodeći predstavnici nepovjerenja među srbijanskim građanima. Bojan Todosić i Zoran Pavlović autori su rada "Nepovjerenje u demokratske institucije i podrška nedemokratskim sistemima vladavine: populistički mehanizam". U njemu autori na temelju istraživanja javnoga mišljenja nakon srbijanskih predsjedničkih i parlamentarnih izbora 2012. godine na uzorku od 1568 ispitanika provjeravaju postojanje veze između nepovjerenja u demokratske institucije i podrške nedemokratskim formama vladavine. Rezultati istraživanja donose dva zaključka. Prvi je generalno pokazivanje da demokracija ima široku podršku u populaciji, ali i da je javnost istodobno kritična prema reprezentativnosti političkih elita i političkoga sustava. Drugi je pokazivanje da u znanstvenoj literaturi o populizmu često

navođena veza između nepovjerenja u institucije i podrške nedemokratskim režimima ima slabu empirijsku podršku. U radu pod naslovom "Opasni (neželjeni) drugi i populizam u Srbiji" Zoran Lutovac i Ksenija Marković prikazuju na primjeru Srbije odnos prema "opasnim drugima", što je jedno od obilježja populizma na koji gledaju kao na slabo utemeljenu političku ideologiju. Na temelju istraživanja javnoga mišljenja iz 2017. na uzorku od 1500 ispitanika na primjeru Srbije rezultati su pokazali da srbijanski građani kao "opasne druge" najviše vide u Hrvatima, Albancima, Bošnjacima, Amerikancima, NATO savezu, što je posljedica još iz 1990-ih, a u današnje vrijeme i imigrantima, što je odlika desnoga populizma, te stranim bankama i organizacijama, što je odlika lijevoga populizma. Dominika Mikucka-Wojtowicz autorica je rada koji nosi naslov "Populizam u političkim strankama – strategija ili ideologija?". U njemu autorica u teorijskom dijelu rada predstavlja prijedlog novoga modela za buduća istraživanja populističkih stranaka, čiji model analize sadrži tri međusobno povezana stupa – organizacijski, strateški i programski. Po autoričinu mišljenju, on ima ključnu ulogu u određivanju istinske populističke stranke. U drugom dijelu rada autorica analizira djelovanje populizma na primjerima Srbije (Srpska napredna stranka) i Hrvatske (Živi zid, Most) u zadnja dva ciklusa izbora. Siniša Atlagić u radu pod naslovom "Populizam i politička komunikacija" upozorava na osnovna obilježja populizma kao stila u političkoj komunikaciji. Autor u njemu namjerava ispitivati strukturu vrijednosne orijentacije kod populista, odnosno upozoriti na tipove vrijednosti na koje se oni u političkoj komunikaciji pozivaju, te pokazati argumentaciju kojom se u političkoj komunikaciji služe populisti. Jovanka Matić autorica je rada "Medijski populizam i politički populizam". U njemu autorica polazi od teze da mediji utječu na birače tako što osiguravaju sliku svijeta, jednu od mogućih, u kojoj neke političke poruke za njih imaju više smisla od drugih. Goran Bašić napisao je rad "Multiet-

nička društva i reakcionarni populizam". Autor u njemu pokazuje kako u pravilu populizam narušava ideal dobrog upravljanja u multietničkim i multikulturalnim društvima, jer zagovara izravno sudjelovanje građana u političkom životu kroz institut direktne demokracije kojoj nedostaje suptilnost za usaglašavanje specifičnih interesa koji proizilaze iz etnokulturnih identiteta građana. U takvim situacijama autor ističe da populizam lako postaje reakcionaran, jer podršku političkim ciljevima nastoji osigurati razgrađujući granice među etničkim, vjerskim, kulturnim grupama i suprotstavljajući ih jedne drugima. Miloš Bešić autor je rada pod naslovom "Populizam u narativima predsedničkih kandidata na predsedničkim izborima u Srbiji 2017. godine". Koristeći se analizom sadržaja i analizom diskursa, autor pokazuje da je populistički diskurs kod srbijanskih predsjedničkih kandidata bio vrlo čest, osim u predsjedničkoga kandidata Saše Jankovića, te da je populizam podržan suprotnim ideološkim sadržajima, naglašenom emotivnom komunikacijom i pozivom na mobilizaciju u ime naroda. Autorice rada "Tradicionalne ideološke kategorije među glasačima Donalda Trampa" u zborniku su Željka Buturović i Emilija Mijić. Na uzorku od 1514 ispitanika autorice navode da rezultati njihova istraživanja pokazuju kako se velika većina Trumpovih glasača ideološki poistovjećuje na tradicionalnom ideološkom kontinuumu, da je broj samoidentificiranih populista zanemariv te da je dihotomija globalizam-nacionalizam ključni prediktor podrške Trumpu, ali da njezina eksplanatorna moć nije mnogo veća od moći kao tradicionalno shvaćene kategorije. Zadnjih nekoliko desetljeća populizam je u politologiji jedna od najistraživanijih tema. Ovaj zbornik tre-

bao je sagledati populizam osobito na primjeru Srbije i može se smatrati da je ispunio svoju zadaću. Osim standardnih teorijskih radova koji se oslanjaju na relevantne zapadnoeuropske politologe, najveću vrijednost ovom zborniku daju empirijski radovi koji se bave prisutnošću populizma. Ovaj zbornik treba pozdraviti i preporučiti svima koje zanima istraživanje populizma.

Velimir Veselinović